

BACARDÍ, Montserrat / FOGUET, Francesc / GALLÉN, Enric (ed.) (2013): *La literatura catalana contemporània: intertextos, influències i relacions*. Societat Catalana de Llengua i Literatura; Institut d'Estudis Catalans; Universitat Autònoma de Barcelona (Treballs de la Societat Catalana de Llengua i Literatura, 8), 263 p.

El present volum aplega els textos presentats a la I Jornada LITCAT d'Intergrups de Recerca que va tenir lloc a la Sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans l'11 de maig de 2012. Una jornada que, tal com destaquen els editors del volum, es va poder dur a terme tot i la dificultat de coordinació entre els diversos grups de recerca i la manca d'una política que l'avalí pel que fa a la literatura catalana i les humanitats en general. No és en va, doncs, per això i per la paradoxa que suposa tanmateix la realitat de la llengua i la literatura catalanes a les aules de l'ensenyament secundari —oposada a la millor salut de què gaudeix en l'àmbit universitari— que els diversos autors de les comunicacions signin el manifest que fa de col·lofó del volum: «Per a una presència digna de la literatura a l'ensenyament». En tot cas, el present volum és fruit de la voluntat de reunir no només els principals nuclis de recerca de les universitats dels Països Catalans, així com d'altres vinculats a la Societat Catalana de Llengua i Literatura de l'Institut d'Estudis Catalans, sinó d'aglutinar de manera oberta el públic interessat del món de l'ensenyament en general.

Els diversos enfocaments fan del llibre un volum ric en què el lector pot trobar aportacions inèdites que abracen de la traducció o la teoria literària als tres gèneres majors i la biografia, des d'estudis concrets («El mite de la Terra Alta en temps del primer Modernisme» de Magí Sunyer en seria un bon exemple) o bé de més amplis (i en aquest cas ens serviria l'aproximació que Francesc Foguet fa a la literatura dramàtica catalana del segle XXI) que aglutinen no només la literatura, sinó també altres disciplines (ens referim a la ponència de Jaume Aulet sobre la recepció de l'arquitectura modernista per part de la literatura noucentista), i que en darrer terme fan palesa la maduresa assolida —homologable a altres àrees de coneixement i a altres països— per la investigació literària als Països Catalans que estudiosos com Jordi Castellanos han fet possible i al qual els coordinadors del volum reten homenatge en les línies introductòries.

Així, sempre amb un marc temporal que se situa entre el XIX i el XXI, resseguint cronològicament cadascuna de les quinze comunicacions, en primer lloc hi ha l'estudi de Josep M. Domingo, amb la col·laboració de Francesc Cortès, musicòleg, sobre Rubió i Ors i els usos del romanticisme, en què trenca un discurs que prova de defugir els relats amb què Lo Gaiter ha estat titllat de manera recurrent. Domingo encara la figura de Lo Gaiter des d'una perspectiva no només de patriarca renaixentista, sinó com a producte d'una complexa realitat que ja apuntava canvis estructurals propis de la contemporaneïtat i que l'autobiografia de l'autor i les seves cartes ajuden a mostrar.

Pel que fa al tombant de segle, Magí Sunyer reflexiona sobre l'abast i la naturalesa del mite de la terra alta a partir de tres novel·les, les dues primeres no pas pròpiament del moviment modernista sinó publicades en la darrera dècada del XIX: *Montalba* (1891) de Carles Bosch de la Trinxeria, *Sang nova*

(1900) de Marià Vayreda i —aquesta sí— *Desil·lusió* (1904) de Jaume Massó i Torrents. Malgrat que Sunyer se centra en aquestes tres novel·les, també ofereix una descodificació més àmplia del mite en les pàgines introductòries i en les de la conclusió, i elabora un estudi que va del refugi de la natura per part dels romàntics al conflicte producte de l'associació catalanitat-ruralia que s'ha arrossegat fins a la post-modernitat.

Jaume Aulet contribueix a dotar de sentit el títol del volum i estudia la recepció de l'arquitectura modernista per part de la literatura noucentista. Així, després de consideracions prèvies ben aclaridores que allunyen una possible lectura més monolítica a través de la qual es podria enfocar el tema, poc estudiat, Aulet reconeix que, en darrer terme, de referències a l'arquitectura modernista per part dels papers noucentistes tampoc no n'hi ha tantes i que, en tot cas, com a plantejament substancial, cal subratllar el següent: darrere les valoracions noucentistes pel que fa a l'arquitectura del conjunt de corrents estètics de què beu el Modernisme, no hi ha únicament un intercanvi d'opinions sobre qüestions estètiques, sinó que el debat rau més aviat en la concepció que uns i altres tenen quant al paper de l'artista en el si de la societat.

Si la ponència de Cristina Badosa es fa llegir amb agraïment, és potser per l'àmbit geogràfic de què s'ocupa. Badosa, que comença agraïnt a l'arquitecte Antoni Ramon la rellevància dels seus seminaris i articles de cara a la pròpia recerca, fa un recorregut històric pels espais teatrals de Perpinyà. Partint del concepte segons el qual el teatre és una heterotopia (Foucault) que pot juxtaposar en un sol lloc diversos espais i tenint ben present l'estreta relació que hi ha entre un espectacle i el lloc on es produeix, analitza diversos espais teatrals d'aquesta vila que, fins a l'annexió amb França, era catalana: L'Alcazar Roussillonais, el Théâtre-Cirque des Variétés, La Taverne Alsacienne i L'Eldorado. Un article que constitueix un primer esborrany, com diu la mateixa autora, del mapa teatral de Perpinyà a partir de 1864, i que contribueix a l'estudi d'un dels territoris dels Països Catalans que no són el Principat.

Carme Oriol enceta el seu article amb una introducció en què va a la gènesi dels estudis de literatura popular des d'una perspectiva de gènere (nucli temàtic del mateix article). Un cop abordats els orígens d'aquests estudis, centra el seu comentari en Catalunya i constata que els estudis sobre literatura popular i gènere a casa nostra s'han preocupat, sobretot, de la tasca collectora de materials per part de les dones i que aquestes, en canvi, no els ha estat atorgat el paper d'informadores. Finalment, fa constar l'existència de quatre fons documentals que proporcionen material sobre les dones folkloristes: el fons Serra i Pagès, l'arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, la Biblioteca de Catalunya i la Biblioteca Francesca Bonnemaison.

Les línies de Manuel Llanas i Ramon Pinyol giren entorn de l'activitat professional d'Antoni López-Llausàs fins l'any 1936. En primer lloc, Llanas i Pinyol elaboren una síntesi de la trajectòria de l'editor, de la qual cal destacar la fundació, el maig de 1924, de la Llibreria Catalònia, que va tancar el 2013 i que el 2014 va celebrar el norantè aniversari. Catalònia fou també el nom de l'editorial que començaria a estar activa aquell mateix any a partir del fons de l'editorial Catalana. Llanas i Pinyol fan èmfasi en la importància de López-Llausàs com a editor i, a més, parlen de Joan Estelrich, una de les figures que consten entre els col·laboradors editorials del fundador de la Catalònia. De la relació entre tots dos se'n deriven dades destacables proporcionades pel Fons Joan Estelrich que els autors qualifiquen d'inèdites, en relació amb l'edició del diccionari Fabra, i que no avançarem.

Meritxell Talavera comença agraïnt a Joan Solà la troballa filològica que va suposar per a ella —i de la qual el lingüista no es va poder congratular— l'original de *Colometa*, el primer i únic testimoni de la *La plaça del Diamant* anterior a la publicació de la novel·la de Rodoreda. Solà va ser qui, segons l'autora, va guiar-la, a ella i a Josep Murgades, cap a l'Archivo General de la Administración, a Alcalà de Henares, amb la intuïció que el mecanoscrit s'hi havia de trobar. Talavera fa una descripció física del mecanoscrit i explica, de la novel·la, tant la història externa (en la mesura en què aquesta ha estat gestada: bàsicament se centra en la correspondència creuada amb Armand Obiols) com la història textual (i exposa les divergències entre els dos textos, reveladors de dos estadis de redacció diferents). Esperem que l'edició crítica d'aquest material, empresa de la tesi doctoral de Talavera, iHumini, com espera l'autora, el procés creatiu de *La plaça del Diamant*.

Margalida Pons centra la seva comunicació en la poesia de les dècades dels setanta i els vuitanta del segle passat, moment del naixement del textualisme i de l'experimentació poètica. L'autora, que constata que aquest aspecte ja ha estat abordat tant per la historiografia literària i cultural com per la crítica centrada en la textualitat, fa un estat de la qüestió del tema i s'encamina cap a una definició de l'experimental ben interessant que es desmarca de les tesis de consens pel que fa a l'ontologia de l'experimentalitat de què estan plenament influïdes tant la historiografia com la crítica textual. Pons busca una definició i, sobretot, planteja els problemes que comporta fer-la; aborda la relació experimentalitat-tradició i assenyala la relació d'aquest problema amb el fet que la literatura catalana s'hagi percebut com una literatura interrompuda, la qual cosa ha donat un valor afegit a les diverses repeses literàries. Un dels exemples que serveix és la problemàtica que genera el fet que Biel Mesquida, tot transformant els poemes de *La pell de brau* a *L'adolescent de sal*, no només estigui rebutjant la tradició dels qui l'han precedit, sinó que, alhora, la convoqui (una operació semblant a la que fa Monzó quan es desdii de les obres anteriors a *-Uf, va dir ell*, posem per cas).

Joaquim Espinós ens recorda que Rodoreda és l'escriptora catalana més biografiada i n'intenta trobar els motius, d'escàs interès literari. Així, elabora un estat de la qüestió prou contundent que examina cronològicament les sis biografies (comptant l'àlbum biogràfic de Marta Nadal) que s'han escrit sobre l'autora. Després de fer referència a la de Josep M. Castellet, l'autor retreu l'excés d'adhesió personal que Mercè Ibarz mostra respecte de l'autora de *Mirall trencat*; no escatima tampoc d'oferir algunes de les valoracions extremadament crítiques que Montserrat Casals fa de Rodoreda, que és definida substancialment com a incapaç d'establir vincles emocionals i per la seva tendència histriònica. Abans de repassar la darrera de les biografies de Rodoreda (la de Marta Pessarrodona, la qual dóna ben poca importància a l'anàlisi de l'obra rodorediana) i la segona aproximació d'Ibarz (2004), celebra la de Carme Arnau, que aconsegueix deixar en segon terme la interpretació de la vida de l'autora a favor d'una major atenció a la seva obra, fet que va consolidar Arnau com la més important estudiosa de Rodoreda.

Gonçal López-Pampló entra de cap a la teoria literària i, alhora, a l'estudi de la literatura més actual, amb una anàlisi sobre la ironia i els pactes de lectura en la novel·la *Un any de divorciat*, de Josep M. Fonalleras. En primer lloc, l'autor esbossa cadascun dels dos conceptes (ironia i pacte de lectura) a partir de, el primer, teòrics com Wayne Booth, D. C. Muecke o Pere Ballart i, el segon, de Barthes, Foucault, Eco, Bourdieu, Lejeune o Genette. Després, passa a aplicar els diversos conceptes glossats a la novel·la de Fonalleras, i estudia el paratext genetià en el pròleg del text de l'escriptor gironí. A més del paratext, es fixa en el concepte de "món possible", d'ironia, en les tipologies textuals i en gènere del text.

Francesc Foguet, en tàndem amb López-Pampló pel que fa a l'actualitat literària, apunta una aproximació crítica a la dramaturgia catalana d'aquest segle, una aproximació que és ferma i punyent. Així, Foguet no dubta de qualificar l'època actual com una època en què predomina el fetitxisme per la novetat i en la qual els autors teatrals, situats dins l'òrbita indigesta de les dinàmiques mercantils i de l'espectacularització, lluiten ferotgement per fer-se un lloc dins la mateixa. Foguet classifica el seu article en tres parts: en la primera, «Perspectives», constata la paradoxa que suposa la presència de dramaturgs catalans cada vegada més exagerada amb la pèrdua flagrant del teatre com a gènere literari. Després, a «Estètiques», apunta el tronc comú que unificaria els autors d'aquesta primera dècada del XXI: la desideologització contra la qual no dubta de carregar de seguida (com si la dramaturgia pogués separar-se, diu, de la ideologia). El diagnòstic és ben clar: malgrat les confluències, el que hi ha és una allau de propostes i de perspectives. Foguet és contundent i aposta per una dramaturgia que s'allunya dels dramaturgs amb poca consciència literària, que escriuen a raig buscant la immediatesa a través de fórmules comercials. Finalment, dibuixa un horitzó d'expectatives possibles. La pregunta, però, és una: tenint en compte que la dramaturgia comprèn en tot moment la resposta d'un públic, existeix, en darrer terme, una nova dramaturgia catalana?

Miquel M. Gibert, ja en el camp de la traducció, escriu sobre Joan Oliver i el teatre breu de Thèk-hov; analitza la recepció que el rus tingué als països occidentals i la que tingué després a Catalunya, més lenta; una recepció que no es va normalitzar fins als anys setanta del segle passat (*El prometatge* fou estrenat per Adrià Gual l'any 1927 al Teatre Íntim). L'autor limita el seu comentari a fer un seguiment

de les diverses versions que Oliver va fer del rus a partir de les traduccions al francès de Denis Roche: *Un prometatge*, versió catalana de la farsa en un acte titulada *Une demande en mariage*; *L'ós (L'ours)*; *Els estralls del tabac (Les méfaits du tabac)*; *El cant del cigne (Le chant du cygne)*, i *Tres farses russes*, que incloïa dues farses ja estrenades per l'ADB els anys cinquanta i *L'aniversari*, encara no estrenada).

Sense deixar la traducció, Carles Biosca fa un repàs exhaustiu per la recepció de Ionesco al català, un autor que, malgrat que ha estat llegit, traduït i representat des dels anys cinquanta fins ara, encara no gaudeix d'un estudi complet sobre la seva recepció en català. Biosca, doncs, repassa cronològicament la recepció que les obres del dramaturg romanès han tingut en llengua catalana, i va de la primera versió que Bonaventura Vallespinosa va fer de *La cantant calba* (1959), passant per la representació a Buenos Aires de dos títols clàssics de l'autor com *Rhinocéros* (estrenada el mateix 1959) i *La leçon* (estrenada el 1950), la traducció de Jordi Jané i Romeu de *Le tableau*, l'única en català d'aquesta obra, intitulada *El quadre*; la de l'única novel·la de Ionesco, *El solitari*, per part de Joan Oliver; a la d'Edicions 62 del volum *Teatre*, que reunia *Les cadires*, *La lliçó* i *Rinoceront*. Després d'aquesta última, cal fer constar que no n'hi ha cap més fins l'any 2004. De fet, de les 34 obres que va escriure Ionesco, només n'hi ha 13 que es trobin en català, de les quals 5 han estat publicades (*La cantant calba*, *Les cadires*, *La lliçó*, *El rinoceront* i *El rei s'està morint*).

Per acabar amb les obres traduïdes al català, Luisa Cotoner condemna l'absència de traduccions de Marguerite Duras, i fa un recorregut que descriu les que hi ha. Cita *Un dic contra el Pacífic*, que va aparèixer el 1965 en traducció de Maria Aurèlia Capmany, *El marí de Gibraltar*, en traducció de Carme Vilaginés, de 1967, la de Marta Pessarrodona per a Tusquets, l'any 1985, de *L'amant*, quan aquesta obra va esclatar a nivell mundial i Tusquets en feia també una traducció al castellà; la traducció de *Savannah Bay*, l'any següent, també de la mà de Pessarrodona, estrenada al Romea l'any 1986; *El teatre de l'amant anglesa*, de Carme Sansa i Jordi Dauber; i *Quaderns de guerra i altres textos*, traduïts al català per Anna Casassas el 2008. Cal tenir en compte el buit de disset anys que, després de la publicació d'*El marí de Gibraltar*, van viure les traduccions de Duras al català (*L'amant* no es va editar fins l'any 1984). Dels més de 60 títols de Duras (entre relats, obres de teatre, guions de cinema, etc.), només 8 han estat traduïts al català des de 1965 fins ara.

Hem de fer menció de l'aplicació de les noves tecnologies a la literatura que ofereixen Jordi Malé i Joan R. Veny-Mesquida: els autors presenten el Corpus Literari Digital (CLD), un projecte que s'emmarca dins el Grup de Recerca Aula Màrius Torres i la Càtedra Màrius Torres de la Universitat de Lleida i que té com a objectius principals la preservació, la difusió i la promoció dels estudis sobre el patrimoni literari català contemporani (sempre entès, aquest patrimoni, en el sentit més ampli del terme: els documents poden ser escrits, gràfics, sonors i audiovisuals). Els autors fan una explicació clara del Corpus fins que els documents esdevenen registres bibliogràfics i posen dos exemples: un bloc de notes de Carles Riba sobre Josep Pla, per una banda i, per l'altra, i tocant la crítica filològica, l'anàlisi de diferents versions d'un mateix poema de Màrius Torres, «Campo Santo», que ajuden a fer-lo clar.

Només faltaria fer esment del projecte que Vinyet Panyella va presentar, en el marc de la jornada, i també en relació amb les noves tecnologies, sobre l'edició digital de l'obra completa de Santiago Rusiñol, no aplegada al llibre.

En definitiva, per concloure, reafirmem el que ja hem dit: que aquest és un volum ric en què el lector de ben segur hi trobarà estudis del seu interès, atès que el ventall de propostes és prou ampli i proposa enfocaments diversos de camps d'estudi també variats; de la mateixa manera, valorem la contundència amb què s'expressen alguns dels autors en particular. Serveixi doncs aquest volum per contribuir a l'establiment de ponts de diàleg entre el passat i el present i per aproximar-nos a una major comprensió del present literari, complex i de vasta producció.

Carles MORELL
Universitat Autònoma de Barcelona